

**Normas par bioloģiskā materiāla izņemšanu iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē
daļēji atbilst Satversmei**

2016. gada 12. maijā Satversmes tiesa ir pasludinājusi spriedumu lietā Nr. 2015-14-0103 „Par DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. un 6. punkta, 4. panta, 10. panta, 18. panta pirmās daļas, kā arī Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. un 13. punkta tiktāl, ciktāl tie attiecas uz aizdomās turētajām personām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Aizdomās turētu personu bioloģiskā materiāla izņemšana DNS profilu noteikšanai glabāšanai DNS nacionālajā datu bāzē atbilst Satversmes 96. pantam. Tomēr bioloģiskā materiāla un DNS profila glabāšanas turpināšana nav samērīga un neatbilst Satversmes 96. pantam, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turēto uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums.

Apstrīdētās normas

DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likums

1. panta 6. punkts: „[Likumā ir lietoti šādi termini:] **salīdzināmie paraugi** — bioloģiskais materiāls, kas ņemts no cietušām, aizturētām, aizdomās turētām, apsūdzētām vai notiesātām personām, no neatpazītiem līķiem, no pazudušu personu bioloģiski tuviem radniekiem (bērniem, vecākiem), lai noskaidrotu bioloģiskas izcelsmes pēdu avotu, identificētu pazudušu personu vai neatpazītu līķi.”

4. pants: „DNS nacionālajā datu bāzē apkopo un glabā informāciju par DNS profiliem un ziņas par personām, kuras turētas aizdomās, apsūdzētas vai notiesātas, par neatpazītiem līķiem, par Latvijas Republikā pazudušām personām un par bioloģiskas izcelsmes pēdām.”

10. pants: „Par noziedzīga nodarījuma izdarīšanā aizdomās turēto, apsūdzēto vai notiesāto personu DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujama šāda informācija:

- 1) personas vārds (vārdi) un uzvārds;
- 2) personas kods (ārvalstniekiem un bezvalstniekiem — dzimšanas datums);
- 3) valstiskā piederība un tās veids;
- 4) krimināllietas numurs (numuri);
- 5) tās iestādes nosaukums, kurā izņemts salīdzināmais paraugs, un parauga veids;
- 6) tās personas vārds (vārdi) un uzvārds, kura izņēmusi salīdzināmo paraugu;
- 7) DNS profils.”

18. panta pirmā daļa: „DNS profilus un ziņas par aizdomās turētajām vai apsūdzētajām personām, ja kriminālprocess tiek izbeigts kopumā vai pret konkrēto personu uz rehabilitējošu apstākļu pamata vai arī tiek atcelts lēmums, ar kuru attiecīgā persona atzīta par aizdomās turēto vai apsūdzēto uz tāda paša pamata, kā arī tad, ja stājies spēkā personu attaisnojošs spriedums, DNS nacionālajā datu bāzē glabā 10 gadus no dienas, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi lēmumu vai spriedumu, vai minēto informāciju dzēš no DNS nacionālās datu bāzes pēc tam, kad Kriminālistikas pārvalde saņēmusi attiecīgās personas rakstveida iesniegumu.”

Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumi Nr. 620

2. punkts: „Bioloģisko materiālu izņem no pazudušu personu tuviem radniekiem, aizdomās turētām, apsūdzētām, tiesājamām vai notiesātām personām par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu un no cietušām personām (turpmāk – parauga devēji), kā arī no neatpazītiem līķiem un no vardarbīgā nāvē mirušu personu līķiem.”

Augstāka juridiska spēka norma

Satversmes 96. pants: „Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.”

Apstrīdētās normas, par kuru atbilstību Satversmes tiesvedība izbeigta

DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 2. punkts: „[Likumā ir lietoti šādi termini:] **bioloģiskas izcelsmes pēdas** — bioloģiskais materiāls, kas izņemts notikuma vietā, pazudušas personas dzīvesvietā, no cietušās, aizturētās,

aizdomās turētās vai apsūdzētās personas vai tās apģērba, no liķa, kā arī no cita veida lietiskajiem pierādījumiem.”

Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumi Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 13. punkts: „Bioloģiskās izcelsmes pēdas noziedzīga nodarījuma vietā, no cietušās vai aizdomās turētās personas vai tās apģērba, no liķa, kā arī no citiem lietiskajiem pierādījumiem izņem Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā.”

Satversmes tiesa atzina, ka šīs normas netika piemērotas un nav attiecināmas uz pieteikuma iesniedzēja situāciju. [16.2.]

Lietas fakti

Pieteikuma iesniedzējs Lato Lapsa norāda, ka 2014. gadā viņš ir ticis atzīts par aizdomās turēto kriminālprocesā. Kriminālprocesu virzošā amatpersona sagatavoja aktu par bioloģiskā materiāla izņemšanu no pieteikuma iesniedzēja iekļaušanai DNS nacionālajā datu bāzē. Pieteikuma iesniedzējs atteicies izsniegt bioloģisko materiālu, par ko ticis sagatavots administratīvā parkāpuma protokols un uzsākta administratīvā parkāpuma lietvedība.

Administratīvā parkāpuma lietvedība izbeigta, pieteikuma iesniedzējam saņemot tiesas mutvārdu aizrādījumu. Savukārt kriminālprocess vēlāk izbeigts, pamatojoties uz to, ka pieteikuma iesniedzēja izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas ierobežo viņa tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Šīs tiesības citastarp nepieļaujot valsts iejaukšanos personas privātajā dzīvē, iegūstot un glabājot personas datus bez likumīga pamata.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par personas datiem

Satversmes tiesa norādīja, ka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību citastarp aizsargā arī personas datus. [15.1] Gan identificētas personas bioloģiskais materiāls, kas tiek

izņemts un pētīts DNS profila noteikšanai, gan DNS profils¹ ir īpaši aizsargājami fiziskas personas dati. [15.3.]

Par pamattiesību ierobežojumu

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas paredz pamattiesību ierobežojumu. Lai noskaidrotu, vai pamattiesību ierobežojums ir pieļaujams, Satversmes tiesa vērtēja, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, vai ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs. [18]

Satversmes tiesa atzina, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, proti, apstrīdētās normas ir normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, tās ir izsludinātas un publiski pieejamas, kā arī pietiekami skaidras un paredzamas. [20, 21]

Apstrīdēto normu leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība, proti, normas citastarp veicina noziedzības novēršanu un noziedzīgu nodarījumu atklāšanu. [22]

Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību samērīguma kritērijiem, Satversmes tiesa atzina, ka normas ir piemērotas leģitīma mērķa sasniegšanai. [23.1] Tāpat tiesa norādīja, ka nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē. DNS profila noteikšana ir unikāla izmeklēšanas metode, kas atsevišķos gadījumos var būt vienīgais izmeklēšanas līdzeklis. Satversmes tiesa noteica, ka likuma 1. panta 6. punktā, 4. pantā, 10. pantā un noteikumu 2. punktā paredzētais ierobežojums sabiedrībai sniedz ieguvumu, kas ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. Tādējādi šīs normas atzītas par samērīgām. [23.2., 23.3.1.]

Tomēr, vērtējot likuma 18. panta pirmo daļu, Satversmes tiesa secināja, ka personai, kura bijusi aizdomās turētā statusā, nav nodrošinātas visas nepieciešamās garantijas attiecībā uz tās sensitīvo datu dzēšanu, ja datu uzglabāšanai vairs nav leģitīma mērķa. Personas statuss kriminālprocesā ir vienīgais apstrīdētajās normās paredzētais kritērijs DNS profila glabāšanai. Ja DNS profila glabāšanas mērķis zūd (piemēram, persona tiek attaisnota vai kriminālprocess izbeigts uz rehabilitējoša pamata), bet no personas nav saņemts iesniegums

¹ DNS profils ir datorlasāms DNS ģenētiskās izpētes rezultāts.

par datu dzēšanu, šīs personas dati joprojām tiek glabāti. Šādā gadījumā kaitējums, kas tiek nodarīts indivīda tiesībām, ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums. [23.3.1., 23.3.2.]

Likumdevējam ir jāizveido tāds personas datu aizsardzības mehānisms, kas nodrošinātu to glabāšanas noteikumu pilnīgu atbilstību paredzētajam datu apstrādes mērķim. Satversmes tiesa uzskata, ka attiecībā uz aizdomās turētu personu bioloģiskā materiāla un DNS profila glabāšanas un dzēšanas noteikumiem likumdevējs savu pienākumu nav izpildījis.. [23.3.2.]

Tādējādi Satversmes tiesa atzina DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 18. panta pirmo daļu, ciktāl tā attiecas uz aizdomās turētām personām, **par neatbilstošu Satversmes 96. pantam un spēkā neesošu no 2017. gada 1. janvāra.**

Savukārt pārējās apstrīdētās normas – DNS nacionālās datu bāzes izveidošanas un izmantošanas likuma 1. panta 6. punkts, 4. pants un 10. pants, kā arī Ministru kabineta 2005. gada 23. augusta noteikumu Nr. 620 „DNS nacionālajā datu bāzē iekļaujamo ziņu sniegšanas, kā arī bioloģiskā materiāla un bioloģiskās izcelsmes pēdu izņemšanas kārtība” 2. punkts – ciktāl tās attiecas uz aizdomās turētām personām, tika **atzītas par atbilstošām Satversmes 96. pantam.**

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas ir stājies spēkā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/06/2015-14-0103_Spriedums.pdf.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Līna Kovalevska

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Lina.Kovalevska@satv.tiesa.gov.lv

67830748, 29813216